



### Nieuwsbegrip Extra

Met enige regelmaat ontwikkelt Nieuwsbegrip in opdracht van bedrijven of maatschappelijke organisaties een speciale themales. Bedrijven die ons vragen om zulke lessen te ontwikkelen, doen dit vaak in het kader van 'maatschappelijk verantwoord ondernemen'. Ideële organisaties brengen via de les het maatschappelijke onderwerp waarop zij zich richten onder de aandacht. De Nieuwsbegrip Extra-lessen worden mogelijk gemaakt door financiering van de externe opdrachtgever. De inhoud van de lessen wordt echter ontwikkeld door en valt volledig onder verantwoording van de Nieuwsbegripredactie.

## Handleiding Nieuwsbegrip over *werelderfgoed*, niveau A

### Vooraf

Deze les is ontwikkeld samen met Stichting Werelderfgoed Nederland. Werelderfgoed is van alle volkeren van de wereld, ongeacht het grondgebied waarop het zich bevindt. Werelderfgoed verbindt de diversiteit aan cultuur en natuur en draagt zo bij aan respect voor elkaar. Meer dan 1100 plekken over de hele wereld staan op de Werelderfgoedlijst. Deze plekken zijn zo belangrijk voor de mensheid, dat ze altijd bewaard en beschermd moeten worden. Ook in het Koninkrijk der Nederlanden is werelderfgoed te vinden. Elk Werelderfgoed in het Koninkrijk vertelt het verhaal over haar uitzonderlijke, universele waarde. Het is niet alleen uniek en onvervangbaar in ons Koninkrijk, maar zelfs in de wereld. Alleen UNESCO kan een gebied en/of gebouw benoemen tot Werelderfgoed. De Stichting Werelderfgoed Nederland brengt werelderfgoedlocaties van het Koninkrijk der Nederlanden onder de aandacht van het grote publiek. Het belangrijkste doel van het werelderfgoedverdrag is het doorgeven van dit uitzonderlijke Werelderfgoed aan de volgende generatie. In deze les maken de leerlingen kennis met het werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden.

### Lesoverzicht

<b>Onderwerp</b>	Het werelderfgoed van het Koninkrijk der Nederlanden.
<b>Lesdoel</b>	De leerlingen kunnen een bekend-benieuwd-bewaardschema invullen, voor en na het actief lezen van de tekst. De leerlingen kunnen de tekst actief lezen aan de hand van sleutelvragen. Na het lezen van de tekst kunnen zij een korte overtuigende tekst (reclame tekst) schrijven, passend bij het onderwerp. Aan het eind van de les spelen de leerlingen een 'Wie ben ik?'-spel. Dit is een extra opdracht.
<b>Leesdoel</b>	Na het lezen van de tekst weten de leerlingen wat de dertien werelderfgoederen binnen het Koninkrijk der Nederlanden zijn. Ook weten zij wat het doel is van de Werelderfgoedlijst van Unesco.
<b>Opdracht 1</b>	Actief lezen en deel van het sleutelschema invullen
<b>Opdracht 2</b>	Sleutelschema: een bekend-benieuwd-bewaardschema invullen
<b>Opdracht 3</b>	Schrijfoopdracht: een overtuigende tekst schrijven
<b>Opdracht 4</b>	Wie ben ik? (extra opdracht)
<b>Referentieniveau</b>	De tekst is geschreven op Nieuwsbegripniveau A en sluit aan bij referentieniveau <1F.

### Materiaal

Voor elke leerling:

- de tekst *Werelderfgoed is van ons allemaal* (niveau A);
- bijbehorende opdrachten voor niveau A;

- een computer met internet voor opdracht 3, zodat de leerlingen de website van Unesco kunnen bezoeken, of deze informatie op papier (bijlage 1 van deze handleiding);
- losse A4'tjes met schrijflijtjes voor opdracht 3;
- voor elk groepje een stapel kaartjes met de namen van de werelderfgoederen (bijlage 2 van deze handleiding) en voldoende post-its voor opdracht 4.

**Tip**

Het tv-programma Het Klokhuis heeft diverse afleveringen gemaakt in de serie Werelderfgoed. Naast de aflevering 'Wat is Werelderfgoed?' is er voor elk Werelderfgoed in ons Koninkrijk ook een speciale aflevering gemaakt. Zie [www.werelderfgoed.nl/nl/onderwijs/het-klokhuis](http://www.werelderfgoed.nl/nl/onderwijs/het-klokhuis). Over de laatste toevoeging aan de Werelderfgoedlijst, het Eise Eisinga Planetarium is er geen aflevering. In 2016 is er wel een gewone aflevering gemaakt over Eise Eisinga. Zie [hetklokhuis.nl/dossier/67/het-klokhuis-maakt-geschiedenis/tv-uitzending/3328/eise-eisinga](http://hetklokhuis.nl/dossier/67/het-klokhuis-maakt-geschiedenis/tv-uitzending/3328/eise-eisinga). Eventueel kunnen de leerlingen, voorafgaand aan het maken van opdracht 3, de uitzending bekijken van het Werelderfgoed waarover ze gaan schrijven. Het bekijken van alle afleveringen is qua tijd misschien lastig, omdat elke aflevering ongeveer een kwartier duurt.

**Toelichting****Actief lezen en sleutelvragen**

In de basislessen van Nieuwsbegrip ligt de nadruk op het onderdeel Actief lezen. Onder actief lezen verstaan we het lezen van de tekst in drietallen, waarbij leerlingen in interactie met elkaar bespreken waar de tekst over gaat. Hierbij zijn ze gericht op de inhoud. Bij het actief lezen is het de bedoeling dat de leerlingen voorspellen, onduidelijkheden ophelderen, verbanden leggen en inferenties maken en zelf vragen stellen. Hiervan maken ze notities op het werkblad Actief lezen. De sleutelvragen stimuleren leerlingen om verbanden te doorzien, inferenties te maken en de tekst samen te vatten. Deze activiteiten zijn erop gericht de leerlingen te ondersteunen in het vormen van een mentaal plaatje van de tekst.

**Werkwijze**

- Introduceer het onderwerp klassikaal. Welk werelderfgoed kennen de leerlingen mogelijk al? Bekijk ook de foto bij de tekst. Zijn er dingen die de leerlingen herkennen?
- Laat de leerlingen een leesdoel formuleren of vertel ze het gegeven leesdoel. Bespreek ook de uitleg over het actief lezen.
- Begeleid zelf eventueel een instructiegroepje. Maak daarbij gebruik van de modeltekst, de sleutelvragen en de hulpvragen. Laat de leerlingen na verlengde instructie zelf werken aan opdracht 1 en 2. Opdracht 3 wordt eerst individueel en daarna in groepjes gedaan. Opdracht 4 is een extra opdracht. Maak eventueel een keuze uit de opdrachten.
- Leerlingen die dat aankunnen gaan zelfstandig aan de slag. Zij werken (indien mogelijk) in drietallen en vullen voor het lezen, op basis van hun voorkennis, de eerste twee kolommen van het bekend-benieuwd-bewaardschema in. Daarna gaan ze aan de slag met de tekst en het werkblad Actief lezen en beantwoorden ze de sleutelvragen die bij de tekst staan. Bij opdracht 2 vullen de leerlingen het bekend-benieuwd-bewaardschema verder in.
- Opdracht 3 is een schrijfopdracht. De leerlingen raadplegen daarvoor de website van Unesco en lezen meer over de dertien werelderfgoederen van het Koninkrijk der Nederlanden. Van alle werelderfgoederen

van ons Koninkrijk kiezen de leerlingen er één. Over dit werelderfgoed schrijven de leerlingen op een apart blaadje een overtuigende (reclame)tekst, voor een fictieve nieuwe website van Stichting Werelderfgoed. In dit tekstje moeten de leerlingen andere kinderen proberen over te halen om 'hun' werelderfgoed te bezoeken. Na het schrijven geven de leerlingen feedback op elkaars teksten en stemmen zij samen op het werelderfgoed dat zij als groepje zouden willen bezoeken. Welke tekst was het meest overtuigend?

- Opdracht 4 is een extra opdracht. De leerlingen spelen in groepjes een 'Wie is het?'-spel met de werelderfgoederen van het Koninkrijk der Nederlanden.
- Nabespreking: check of lesdoel en leesdoel bereikt zijn. Laat de leerlingen eventueel zelf hun antwoorden controleren en bespreek waar ze moeite mee hadden.
- Neem de werkbladen Actief lezen in om inzicht te krijgen in het werk van de verschillende groepjes.

### OPDRACHT 1 Actief lezen en deel van schema invullen

1. Introduceer het onderwerp klassikaal. Hebben de leerlingen al eens gehoord van de molens in Kinderdijk of het Eise Eisinga Planetarium in Franeker? Wat weten ze er zelf al van? Wat verwachten ze in de tekst te lezen?
2. Geef uitleg over de werkwijze bij Actief lezen. Bespreek de lesdoelen. Vertel ook wat het leesdoel is.
3. **Leesdoel:** Na het lezen van de tekst weten de leerlingen wat de dertien werelderfgoederen binnen het Koninkrijk der Nederlanden zijn. Ook weten zij wat het doel is van de Werelderfgoedlijst van Unesco.
4. De leerlingen vullen nu in groepjes, vóór het lezen van de tekst, de eerste twee kolommen van het bekend-benieuwd-bewaardschema in. De laatste kolom van dit schema vullen zij in bij opdracht 2, ná het lezen.
5. Werk klassikaal of in groepjes bij het lezen van de tekst. Maak gebruik van onderstaande modeltekst, de sleutelvragen en de hulpvragen. De leerlingen kunnen daarnaast de woordhulp gebruiken.
6. De leerlingen gaan daarna zelfstandig aan de slag. Bespreek klassikaal de antwoorden op de sleutelvragen.

### Modeltekst

**Modellen van de inleiding** m.b.t. actief lezen en vragen stellen:

Zeg bijvoorbeeld het volgende: *De titel van de tekst is: **Werelderfgoed is van ons allemaal.***

*Werelderfgoed, wat is dat precies? Bij de tekst staat een afbeelding met allemaal foto's erop. Ik zie veel gebouwen, maar ook natuur. Er staat ook een logo bij: Unesco, staat erop. Ik weet niet goed wat dat is. Maar wat het ook is, volgens de titel is het dus van ons allemaal! En ik denk wel van iedereen in de wereld, en niet alleen van Nederland. Ik kijk even naar de kopjes. Het eerste kopje is: **Werelderfgoed.** Dat stond ook in de titel, maar misschien wordt hier uitgelegd wat werelderfgoed precies is. Het tweede kopje is:*

***Werelderfgoedlijst.** Aha, dus blijktbaar is er ook een lijst waar allemaal werelderfgoed op staat? Het derde kopje is: **Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden.** Ik denk dat er in dit stukje staat welk werelderfgoed we in Nederland kunnen vinden. Dan zijn er nog twee kopjes: **Unieke plekken** en **Beschermen.** Dat laatste kopje vind ik wel interessant, want blijktbaar hoort 'beschermen' ook bij werelderfgoed. Ik vraag me dan wel af op welke manier? Ik hoop dat ik straks het antwoord lees, als ik de hele tekst lees.*

*Ik lees nu eerst de inleiding. Als je de inleiding leest, weet je vaak al een beetje waar de tekst over gaat. **Heb jij weleens gehoord van de Werelderfgoedlijst?** Ik weet eigenlijk niet zeker of ik hier weleens van*

gehoord heb. Het klinkt wel bekend, maar ik kan het ook niet goed uitleggen. Ik lees verder. **Op deze lijst staan de meest bijzondere plekken, gebieden en gebouwen van de wereld.** Wat voor plekken, gebieden en gebouwen zouden er op die lijst staan? En wie kiest er welke dingen op die Werelderfgoedlijst staan? Kost dat ook geld? Daar ben ik wel benieuwd naar. Op de foto bij de tekst zie ik wel molens. Zouden die op de lijst staan? Ik lees verder. **De Chinese Muur en de piramides in Egypte, bijvoorbeeld.** Ah, de Chinese Muur en de piramides van Egypte ken ik natuurlijk wel! Dat zijn inderdaad wel bijzondere gebouwen. Blijkbaar staan deze gebouwen op de Werelderfgoedlijst. De Werelderfgoedlijst is dus een lijst met de meest bijzondere plekken, gebieden en gebouwen in de wereld. Welke dingen zouden er nog meer op de lijst staan? En hoeveel plekken, gebieden en gebouwen zouden er op die lijst staan? Er zijn best veel bijzondere plekken, gebieden en gebouwen in de wereld, denk ik. Ik lees weer verder. **Ook in het Koninkrijk der Nederlanden zijn er plekken die op deze lijst staan.** Wat wordt er bedoeld met 'het Koninkrijk der Nederlanden? Dat is volgens mij niet precies hetzelfde als Nederland. Ik kijk even of het bij de Woordenlijst onderaan de tekst staat. Ja, het staat er! Ik lees: **het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit vier landen: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten.** Oja, nu weet ik het weer. Het is wel fijn dat ik dat nu weer goed weet. Zouden er in alle vier de landen plekken zijn die op de Werelderfgoedlijst staan? Ik denk dat die molens die op de foto staan in Nederland zijn. Ik denk dat ik in de rest van de tekst meer te weten kom over welke plekken er in het Koninkrijk der Nederlanden zijn, die op de Werelderfgoedlijst staan. Ik lees de laatste zin: **Ga je mee op ontdekkingsstocht?** Ja, dat lijkt me wel leuk, want ik wil graag ontdekken welke bijzondere plekken, gebieden en gebouwen in het Koninkrijk der Nederlanden op de Werelderfgoedlijst staan. Ik ben benieuwd!

*Wat hebben jullie mij horen doen? Ik dacht hardop na over de tekst. Ik stelde ook vragen aan mezelf. Dat hoort bij actief lezen. Als je actief leest, sta je ook stil bij onbekende woorden.*

Laat een van de leerlingen hardop denkend het volgende stukje lezen. Leg uit: *als je in je groepje actief aan het lezen bent, bespreek je waar elk stukje over gaat. Je stelt vragen en je probeert achter de betekenis van onbekende woorden te komen. Ook bespreek je wat het belangrijkste is van het stukje tekst. Bij elk stukje horen ook sleutelvragen. Die beantwoord je tijdens het lezen van de tekst.*

Let op: De hulpvragen bij de sleutelvragen hieronder zijn bedoeld als extra aanwijzingen bij de sleutelvragen. Gebruik de hulpvragen alleen als deze relevant zijn voor de leerlingen. Als de leerlingen de sleutelvraag direct

## Sleutelvragen en hulpvragen

### Inleiding

geen sleutelvraag

### Werelderfgoed

#### Sleutelvraag 1: Wat is werelderfgoed?

Hulpvraag 1a: Lees regel 8 tot en met 12 nog eens. Wat lees je daar over werelderfgoed?

Hulpvraag 1b: Let op het woord **Daarom** in regel 10. Dit woord geeft aan dat er in het stukje ervoor een reden of verklaring wordt gegeven van waarom iets zo is. Lees dus een stukje terug.

Hulpvraag 1c: Wat betekenen de woorden **uniek** (regel 8) en **onvervangbaar** (regel 9)? Zijn er veel landschappen, plekken of gebouwen die hetzelfde zijn als bijvoorbeeld de piramides in Egypte of de Chinese Muur?

**Let op!** De eerste hulpvraag bij een stukje is altijd: *Wat heb je in het stukje gelezen?*

**Sleutelvraag 2: Wat is het verschil tussen cultureel werelderfgoed en natuurlijk werelderfgoed? In het stukje worden een paar voorbeelden gegeven van werelderfgoed. Welke plekken zijn cultureel werelderfgoed en welke horen bij natuurlijk werelderfgoed?**

Hulpvraag 2a: Lees regel 10 tot en met 12 nog eens.

Hulpvraag 2b: Wat zijn **grachten** (regel 7)? Zijn grachten in de natuur ontstaan of door mensen gemaakt?

### Werelderfgoedlijst

**Sleutelvraag 3: Wat weet je na het lezen van dit stukje over de Werelderfgoedlijst? Noem minimaal vier dingen.**

Hulpvraag 3a: Lees regel 15 tot en met 17 nog eens. Wie maakt de lijst? En blijft de lijst altijd hetzelfde?

Hulpvraag 3b: Hoe komt een bijzondere plek op de lijst? Gaat dat snel?

**Sleutelvraag 4: Wat moet een land doen als een plaats, gebied of gebouw van dat land op de Werelderfgoedlijst staat en waarom moet dat?**

Hulpvraag 4a: Lees regel 21 tot en met 23 nog een keer. Welk antwoord lees je na de vraag 'Staat een plek op de lijst?'

Hulpvraag 4b: Let op het woord **Want** in regel 23. Dat woord geeft aan dat er wordt gezegd waarom iets moet of gebeurt. Er wordt een verklaring gegeven.

### Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden

**Sleutelvraag 5: Hoeveel plekken in het Koninkrijk der Nederlanden staan op de Werelderfgoedlijst? Kun je ze allemaal bezoeken als je met de fiets, auto, bus of trein reist? Leg je antwoord uit.**

Hulpvraag 5a: Lees regel 25 nog eens.

Hulpvraag 5b: Lees regel 26 tot en met 32 nog eens. Waar liggen alle Werelderfgoed-plekken? Liggen alle plekken in Nederland? Hoe kun je naar Curaçao reizen?

### Unieke plekken

**Sleutelvraag 6: In het stukje lees je over vijf voorbeelden van werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden. Noem deze vijf voorbeelden en schrijf erbij of het cultureel erfgoed is of natuurlijk erfgoed. Let op: een combinatie van de twee kan ook!**

Hulpvraag 6a: Wat is het verschil tussen cultureel erfgoed en natuurlijk erfgoed? Lees in het stukje Werelderfgoed regel 10 tot en met 12 nog eens.

Hulpvraag 6b: Over welk voorbeeld van werelderfgoed gaat het in regel 37 tot en met 43?

Hulpvraag 6c: Let op de signaalwoorden **En** in regel 45 en regel 48. Dit woord geeft een opsomming aan. Er worden dingen genoemd die er ook nog bij horen.

**Sleutelvraag 7: Wat is er hetzelfde bij de verschillende plekken in Nederland en op Curaçao die op de Werelderfgoedlijst staan?**

Hulpvraag 7: Lees regel 35 nog eens. Kijk ook in regel 49 en 50.

### Beschermen

**Sleutelvraag 8: Waarom is het belangrijk dat het werelderfgoed goed beschermd en bewaard en erover verteld wordt? Noem twee dingen die in het stukje staan.**

Hulpvraag 8a: Lees regel 56 en 57 nog eens. Let op het woordje **dus** in regel 57. Dit signaalwoord geeft een conclusie aan. De conclusie is dat het belangrijk is om werelderfgoed goed te beschermen. In het stukje ervoor wordt uitgelegd waarom dat zo is. Lees dus een stukje terug.

Hulpvraag 8b: Lees regel 58 tot en met 60 nog eens. Let op het signaalwoord **Want** in regel 60. Dit woord geeft aan dat er verklaring komt. Er wordt gezegd waarom er mensen er van alles aan doen om werelderfgoed te beschermen en te bewaren.

### Na het lezen

**Sleutelvraag 9: Heb jij weleens één van de dertien werelderfgoederen bezocht? Zo ja, vertel er (kort) iets over. Zo niet, welke zou je graag willen bezoeken en waarom?**

Antwoorden: Zie **antwoorden** achteraan deze handleiding.

### OPDRACHT 2 Sleutelschema: een bekend-benieuwd-bewaardschema invullen

De eerste twee kolommen van dit schema hebben de leerlingen al ingevuld vóór het lezen van de tekst. Na het lezen vullen zij de derde kolom in. Wat hebben de leerlingen geleerd? Wat willen zij onthouden? En welke vragen hebben zij nog? Waar zouden ze eventueel een antwoord op die vragen kunnen krijgen? Laat de leerlingen hun schema uitwisselen met een andere leerling.

### OPDRACHT 3 Schrijfopdracht

1. Lees en bespreek de uitleg over overtuigende teksten. Verzamel voorafgaand aan deze les eventueel ook wat voorbeelden van overtuigende teksten, om deze aan de leerlingen te laten zien.
2. Laat de leerlingen de website van Unesco bezoeken en de dertien werelderfgoederen van het Koninkrijk der Nederlanden bekijken. Kan of wil je de leerlingen de informatie niet op de computer laten opzoeken? Dan vind je alle informatie ook in een hand-out in bijlage 1 van deze handleiding.
3. De leerlingen maken eerst een top 3 en kiezen vervolgens één werelderfgoed waarover zij hun overtuigende tekst willen schrijven.
4. Geef alle leerlingen een apart blaadje met schrijflijtjes, om hun tekst op te schrijven. Lees en bespreek eventueel klassikaal de eisen waarin de overtuigende tekst moet voldoen. Benadruk dat de tekst moet passen bij de doelgroep (kinderen van hun eigen leeftijd).
5. Als de leerlingen klaar zijn met hun tekst, lezen zij die eerst zelf nog eens helemaal door. Vervolgens wisselen zij hun tekst uit met die van een klasgenoot en geven de leerlingen elkaar opbouwende feedback. Wat vinden zij goed aan de tekst van de ander, welke tips hebben zij om de tekst nóg beter te maken?
6. Laat de leerlingen groepjes van vier vormen. De leerlingen bekijken de werelderfgoederen die zij hebben beschreven. Welke plek zouden zij als groepje graag willen bezoeken en waarom?

### OPDRACHT 4 Wie ben ik? (extra opdracht)

1. Vorm groepjes van drie à vier leerlingen. Geef elk groepjes een setje met kaartjes met daarop de werelderfgoederen van het Koninkrijk der Nederlanden (zie bijlage 2 van deze handleiding).
2. Lees en bespreek met de leerlingen de uitleg van het spel. Geef eventueel een voorbeeld, door een post-it met de naam van een willekeurig bekend gebouw, maar dat alle leerlingen kennen (bijvoorbeeld de

Domtoren in Utrecht), op je voorhoofd te plakken. Benadruk dat de leerlingen enkel 'ja'- en 'nee'-vragen mogen stellen.

3. Zet de timer op het bord. De leerlingen krijgen voor deze opdracht maximaal tien minuten. Verkort de tijd eventueel om het spannender te maken.

**Werkblad Actief Lezen**

**Groepje van:** \_\_\_\_\_

**Leesdoel:** Na het lezen van de tekst weet ik \_\_\_\_\_

**Aantekeningen bij de stukjes**

Noteer hieronder belangrijke informatie, onbekende woorden en eigen vragen. Schrijf ook de antwoorden van de sleutelvragen op.

**Inleiding**

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

**Werelderfgoed**

Antwoord op sleutelvraag 1: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

Antwoord op sleutelvraag 2: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

**Werelderfgoedlijst**

Antwoord op sleutelvraag 3: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_

Antwoord op sleutelvraag 4: \_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_



**Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden**

Antwoord op sleutelvraag 5: \_\_\_\_\_

**Unieke plekken**

Antwoord op sleutelvraag 6: \_\_\_\_\_

Antwoord op sleutelvraag 7: \_\_\_\_\_

**Beschermen**

Antwoord op sleutelvraag 8: \_\_\_\_\_

**Na het lezen**

Antwoord op sleutelvraag 9: \_\_\_\_\_

Antwoorden

OPDRACHT **1** Sleutelvragen

Tijdens het lezen	
<b>Inleiding</b>	geen sleutelvraag
<b>Werelderfgoed</b>	<p>1. Wat is werelderfgoed? <i>Dat zijn gebouwen, plekken of landschappen die uniek zijn in de wereld. En ze zijn zó belangrijk dat ze van waarde zijn voor de hele wereld.</i></p> <p>2. Wat is het verschil tussen cultureel werelderfgoed en natuurlijk werelderfgoed? In het stukje worden een paar voorbeelden gegeven van werelderfgoed. Welke plekken zijn cultureel werelderfgoed en welke horen bij natuurlijk werelderfgoed? <i>Cultureel werelderfgoed is door mensen gemaakt, natuurlijk werelderfgoed is in de natuur ontstaan. Cultureel werelderfgoed: de Chinese Muur, de piramides in Egypte, de oude stad Babylon in Irak, de Amsterdamse grachten. Natuurlijk werelderfgoed: de Grand Canyon, de Waddenzee.</i></p>
<b>Werelderfgoedlijst</b>	<p>3. Wat weet je na het lezen van dit stukje over de Werelderfgoedlijst? Noem minimaal vier dingen. <i>Op de Werelderfgoedlijst staan alle bijzondere landschappen, plekken en gebouwen die werelderfgoed zijn. / De Werelderfgoedlijst wordt gemaakt door Unesco, een organisatie van de Verenigde Naties. / Op de lijst staan nu zo'n 1200 plekken. / Elk jaar komen er nieuwe plekken op de Werelderfgoedlijst. / Het kan wel vijftien jaar duren voordat een bijzondere plek op de Werelderfgoedlijst komt. / Een groep mensen uit verschillende landen stemt over welke plaatsen erbij komen op de Werelderfgoedlijst.</i></p> <p>4. Wat moet een land doen als een plaats, gebied of gebouw van dat land op de Werelderfgoedlijst staat en waarom moet dat? <i>Een land moet goed voor de plek die op de Werelderfgoedlijst staat, zorgen. Het moet voor de lange termijn worden beschermd. Dat moet omdat de plek dan voor altijd kan worden bewaard en dan kan iedereen er voor altijd van genieten en van leren.</i></p>
<b>Werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden</b>	<p>5. Hoeveel plekken in het Koninkrijk der Nederlanden staan op de Werelderfgoedlijst? Kun je ze allemaal bezoeken als je met de fiets, auto, bus of trein reist? Leg je antwoord uit. <i>Er zijn in het Koninkrijk der Nederlanden 13 plekken die op de</i></p>

	<p><i>Werelderfgoedlijst staan. Je kunt ze niet allemaal bezoeken, want er ligt een plek op Curaçao, en daar kun je niet met de fiets, auto, bus of trein komen.</i></p>
<b>Unieke plekken</b>	<p>6. In het stukje lees je over vijf voorbeelden van werelderfgoed in het Koninkrijk der Nederlanden. Noem deze vijf voorbeelden en schrijf erbij of het cultureel erfgoed is of natuurlijk erfgoed. Let op: een combinatie van de twee kan ook!</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. <i>oude centrum (of: historische binnenstad) van Willemstad op Curaçao - cultureel erfgoed</i></li> <li>2. <i>Eise Eisinga Planetarium - cultureel erfgoed</i></li> <li>3. <i>molens van Kinderdijk-Elshout - cultureel en natuurlijk erfgoed</i></li> <li>4. <i>de Neder-Germaanse Limes - cultureel en natuurlijk erfgoed</i></li> <li>5. <i>de Waddenzee - natuurlijk erfgoed</i></li> </ol> <p>7. Wat is er hetzelfde bij de verschillende plekken in Nederland en op Curaçao die op de Werelderfgoedlijst staan? <i>De plekken zijn allemaal uniek en belangrijk. En ze vertellen allemaal belangrijke verhalen over de geschiedenis en over het landschap.</i></p>
<b>Beschermen</b>	<p>8. Waarom is het belangrijk dat het werelderfgoed goed beschermd en bewaard wordt en erover verteld wordt? Noem twee redenen die in het stukje staan. <i>We kunnen veel leren van werelderfgoed. En als het werelderfgoed goed beschermd en bewaard wordt, kunnen mensen er ook in de toekomst van genieten.</i></p>
<b>Na het lezen</b>	
<p>9. Heb jij weleens één van de dertien werelderfgoederen bezocht? Zo ja, vertel er (kort) iets over. Zo niet, welke zou je graag willen bezoeken en waarom? <i>Eigen antwoord.</i></p>	

**OPDRACHT 3 Schrijfpdracht**

De tekst die de leerlingen hebben geschreven moet overtuigend van aard zijn en in ieder geval de volgende elementen bevatten:

- Een korte beschrijving van het werelderfgoed.
- Of het cultureel of natuurlijk erfgoed betreft.
- Waar in het Koninkrijk der Nederlanden je het kunt vinden.
- Wat de leerlingen mooi, bijzonder of boeiend aan dit werelderfgoed vinden. Voor de eigen mening worden argumenten gegeven.
- Hoeveel sterren (1-5) de leerling deze plek geeft.

## Bijlage 1 Werelderfgoederen van het Koninkrijk der Nederlanden

### Eise Eisinga Planetarium



Het Eise Eisinga Planetarium is het oudste, nog altijd werkende, mechanische model van het zonnestelsel ter wereld. Het planetarium bevindt zich in een klein woonhuis in het oude stadscentrum van Franeker en is tussen 1774 en 1781 gebouwd. Het model laat op ieder moment van de dag de stand zien van de aarde, de maan en de vijf andere toen bekende planeten (Mercurius, Venus, Mars, Jupiter en Saturnus) ten opzichte van de zon. Wolfabrikant Eise Eisinga bedacht en bouwde het mechanisme op een ingenieuze manier in het plafond en de bedkastwand van zijn woonkamer. Hierdoor was hij in staat een groot model te bouwen, waarbij de hemellichamen goed zichtbaar boven de bezoekers hingen. De vindingrijkheid van Eisinga en de gedetailleerde instructies voor het onderhoud die hij naliet, droegen eraan bij dat het mechanisme nog altijd werkt.



[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

Nederland





## Grenzen van het Romeinse Rijk – De Neder-Germaanse Limes



Deze werelderfgoedssite loopt ongeveer 400 kilometer langs het laatste deel van het stroomgebied van de Rijn, van het Rijnlandse Massief in Duitsland tot de Noordzeekust in Nederland. De site bestaat uit 102 componenten die een gedeelte vormden van de grens van het Romeinse Rijk, die in de tweede eeuw n. Chr. het gebied van het huidige Europa, het Nabije Oosten en Noord-Afrika omvatte, ongeveer 7500 kilometer lang. De site omvat militaire en civiele terreinen die de grens van Neder-Germanië markeerden tussen de eerste en vijfde eeuw n. Chr. Er zijn archeologische overblijfselen gevonden van militaire bases, forten, torens, tijdelijke kampen, wegen, havens, een vlootbasis, een kanaal en een aquaduct, evenals civiele nederzettingen, steden, begraafplaatsen, heiligdommen, een amfitheater en een paleis. Bijna al deze overblijfselen zijn ondergronds begraven. Door de vochtige grond langs de rivier zijn veel overblijfselen, zowel structurele als organische, goed geconserveerd.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

-  Duitsland
-  Nederland






## Koloniën van Weldadigheid



Deze werelderfgoedsite omvat vier cultuurlandschappen; drie nederzettingen in Nederland en één in België. Samen getuigen ze van een 19e-eeuws experiment in sociale hervormingen, waarbij men poogde om stedelijke armoede te verlichten door landbouwkolonies op afgelegen locaties te stichten. De kolonie Frederiksoord (Nederland), opgericht in 1818, is de vroegste en de thuisbasis van het oorspronkelijke hoofdkantoor van de Maatschappij van Weldadigheid, een vereniging die probeerde armoede op nationaal niveau te verminderen. Andere kolonies waren Wilhelminaoord en Veenhuizen in Nederland en Wortel in België. Omdat de kleine boerderijen van de koloniën onvoldoende inkomsten opleverden, zocht de Maatschappij van Weldadigheid andere bronnen van inkomsten en sloot ze contracten met de staat om wezen onder te brengen, al snel gevolgd door bedelaars en landlopers, wat leidde tot de oprichting van 'onvrije' kolonies, zoals Veenhuizen, met grote slaapzalen en grotere gecentraliseerde boerderijen waar bewoners onder toezicht van bewakers moesten werken. De kolonies waren ontworpen als panoptische nederzettingen langs orthogonale lijnen. Ze beschikken over woongebouwen, boerderijen, kerken en andere gemeenschappelijke voorzieningen. Op het hoogtepunt in het midden van de 19e eeuw woonden in Nederland ruim 11.000 mensen in dergelijke kolonies. In België piekte hun aantal in 1910 op 6.000.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

 Nederland

 België





## Hollandse Waterlinies

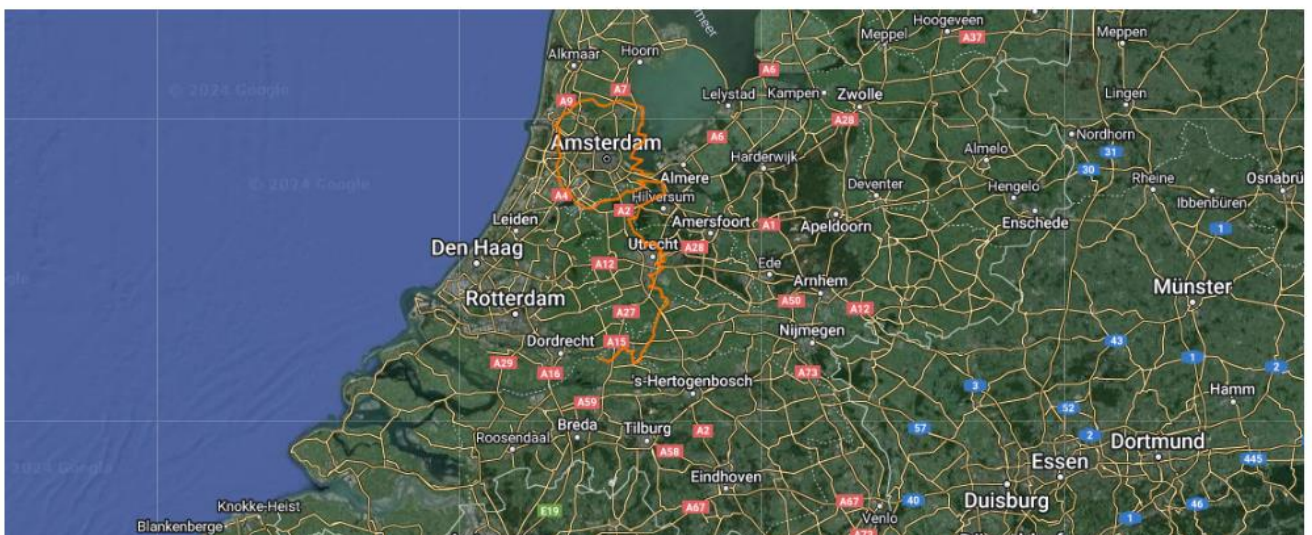


In 2021 werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie toegevoegd aan de bestaande werelderfgoed site Stelling van Amsterdam, die al sinds 1996 op de Werelderfgoedlijst stond. Samen heten ze nu de Hollandse Waterlinies. Naast de ring van verdedigingswerken rond de stad Amsterdam strekt de site zich uit van het IJsselmeer (voorheen bekend als Zuiderzee) bij Muiden tot de monding van de Biesbosch bij Werkendam en illustreert één enkel militair verdedigingssysteem, dat is gebaseerd op inundatievelden, waterwerken en op een reeks vestingwerken en militaire posten die zich uitstrekken over een gebied van 200 km. De site omvat ook wat kleinere onderdelen. De belangrijkste daarvan is Fort Panterden bij Duitse grens, ook wel de kraan van de waterlinie genoemd. De linies zijn gebouwd tussen 1814 en 1940, en vormen het enige voorbeeld van een verdedigingswerk op deze schaal dat gebaseerd is op het principe van het inzetten van water als bondgenoot. Sinds de 16e eeuw gebruikten de Nederlanders hun deskundigheid van waterbouwkunde al voor defensiedoeleinden. Het centrum van het land werd beschermd door een aaneengesloten reeks polders die door middel van een ingenieus systeem van kanalen en sluisen onder water gezet kon worden. Om deze waterwerken te beschermen werden 96 forten gebouwd; ook vormen 6 middeleeuwse vestingen en 2 kastelen onderdeel van het systeem.

[Website van de Hollandse Waterlinies.](#)

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

Nederland





## Van Nellefabriek



De Van Nellefabriek werd ontworpen en gebouwd in de jaren 20 van de twintigste eeuw op de oevers van een kanaal in het industriegebied Spaanse Polder, ten noordwesten van Rotterdam. Het is een icoon van de 20e-eeuwse industriële architectuur. Het complex bestaat uit gebouwen met gevels van voornamelijk staal en glas waarbij op grote schaal het gordijnmuurprincipe is toegepast. De fabriek werd gezien als 'ideaal'; hij was open naar buiten toe en het daglicht werd gebruikt voor aangename werkomstandigheden. De Van Nellefabriek belichaamt de nieuwe fabrieksoort die symbool werd van de modernistische en functionalistische cultuur van de tussenoorlogse periode. De fabriek getuigt ook van de lange Nederlandse handels- en industriegeschiedenis op het gebied van import, industriële verwerking en het vermarkten van voedselproducten uit tropische landen naar Europa.



[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

Nederland





## Zeventiende-eeuwse grachtengordel van Amsterdam binnen de Singelgracht



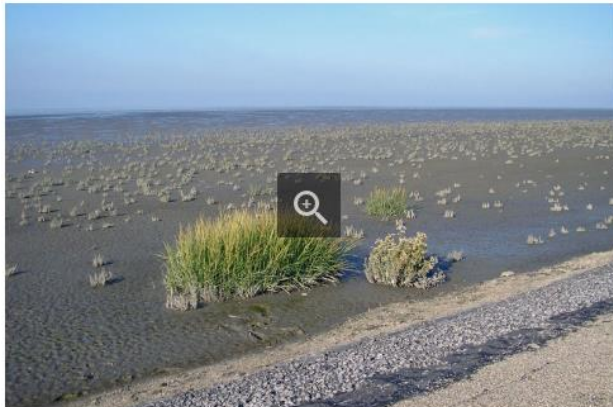
De grachtengordel in Amsterdam was een project voor een nieuwe 'havenstad', gebouwd aan het einde van de 16e en het begin van de 17e eeuw. Om het stadsgebied uit te breiden was drooglegging van het moerasland nodig. Hiervoor werd een netwerk van grachten aangelegd – in concentrische bogen – ten westen en zuiden van de historische oude stad en de middeleeuwse haven. Langs de grachten staan talloze monumenten en huizen met hun kenmerkende puntgevels. Dit model van stedelijke uitbreiding – het grootste en meest samenhangende van zijn tijd – diende tot de 19e eeuw als referentie in de hele wereld.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

 Nederland






## Waddenzee



De Waddenzee is 's werelds grootste aaneengesloten systeem van zand- en moddervlakten die droogvallen tijdens eb. Het gebied bestaat uit het grootste deel van het Deense beschermde Waddenzeegebied, het Nederlandse gedeelte dat beschermd is en de Duitse Nationale Waddenzeeoparken in Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein. De Waddenzee is een niet erg diep watergebied met een relatief vlakke kust. Het leefgebied heeft getijdengeulen, zeegras-weiden, mosselbanken, zandbanken, wadden, zoutmoerassen, stranden en duinen. Er komen een groot aantal planten- en diersoorten voor, waaronder zeezoogdieren zoals de gewone zeehond, de grijze zeehond en de bruinvis. Het is ook de broedplaats en het overwinteringsgebied voor 10 tot 12 miljoen vogels per jaar. Het gebied is een van de laatst overgebleven grootschalige bij eb droogvallende ecosystemen waar natuurlijke processen blijven functioneren.



[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

-  Denemarken
-  Duitsland
-  Nederland





## Rietveld Schröderhuis



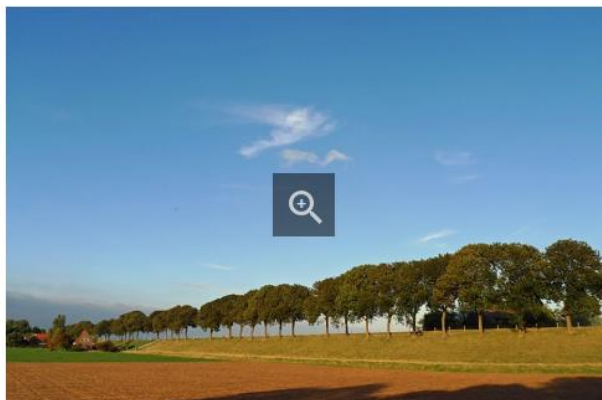
Het Rietveld Schröderhuis in Utrecht werd in opdracht van mevrouw Truus Schröder-Schröder ontworpen door de architect Gerrit Thomas Rietveld en gebouwd in 1924. Mevrouw Schröder woonde gedurende ongeveer 60 jaar in dit huis, eerst met haar kinderen, daarna in gezelschap van Rietveld en later alleen. Het kleine familiehuus - met zijn interieur, de flexibele ruimtelijke ordening en de visuele en formele kwaliteiten - was een manifest van de idealen van De Stijl, een groep kunstenaars en architecten in Nederland in de twintiger jaren van de vorige eeuw. Sindsdien wordt het beschouwd als een van de iconen van de Moderne Beweging in de architectuur. Het huis is nu een museum.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

 Nederland



## Droogmakerij de Beemster (Beemster Polder)

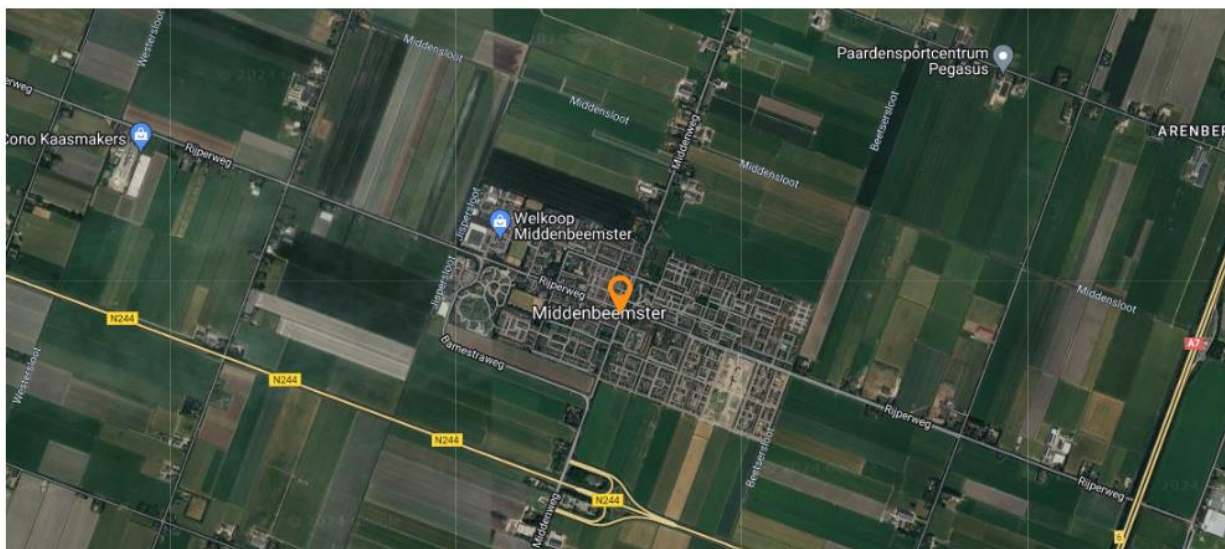


De Beemster Polder dateert uit het begin van de 17e eeuw. De polder heeft zijn goed geordende landschap van akkers, wegen, kanalen, dijken en nederzettingen – aangelegd volgens de principes van de klassieke en Renaissance-planning – behouden. De Beemster laat heel goed zien hoe Nederlanders grote delen van het land hebben drooggelegd. Deze droogmakerij is opgezet omdat het water de steden bedreigde en er behoefte was aan meer landbouwgrond. Om het meer werd een stevige dijk van 42 kilometer gelegd en daaromheen groef men een ringvaart. Met 43 windmolens werd het meer vervolgens leeggepompt. Op 19 mei 1612 was de polder droog.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)



Nederland





## Ir. D.F. Woudagemaal (D.F. Wouda Stoompomstation)



Het Woudagemaal te Lemmer – in de provincie Friesland – werd in 1920 geopend. Het is het grootste stoompomstation ooit gebouwd en nog steeds in bedrijf. Het vertegenwoordigt het hoogtepunt van de bijdrage van Nederlandse ingenieurs en architecten in het beschermen van hun volk en land tegen de natuurlijke krachten van het water. Overtollig water werd oorspronkelijk afgevoerd door middel van windmolens. Het eerste gebruik van stoom voor het wegpompen van water gebeurde in 1825 aan de Arkelse Dam, nabij Gorinchem. De bouw van met stoom aangedreven pompstations bereikte zijn hoogtepunt tussen 1870 en 1885.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

 Nederland



## Molens van Kinderdijk-Elshout



Het netwerk van negentien windmolens in Kinderdijk-Elshout toont de indrukwekkende bijdrage die de Nederlanders hebben geleverd aan de technologie om water onder controle te houden. In de Middeleeuwen begonnen met de bouw van waterwerken – nodig voor de afwatering van landbouwgrond en dorpen – en tot op vandaag gaat dit door. Het gebied toont alle typische kenmerken die samenhangen met deze technologie – dijken, reservoirs, pompstations, administratieve gebouwen en de 19 prachtig bewaard gebleven windmolens. De molens werden in 1950 buiten functie gesteld, maar werken nog allemaal. Ze staan ‘reserve’ voor het geval de moderne installaties uitvallen.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

Nederland






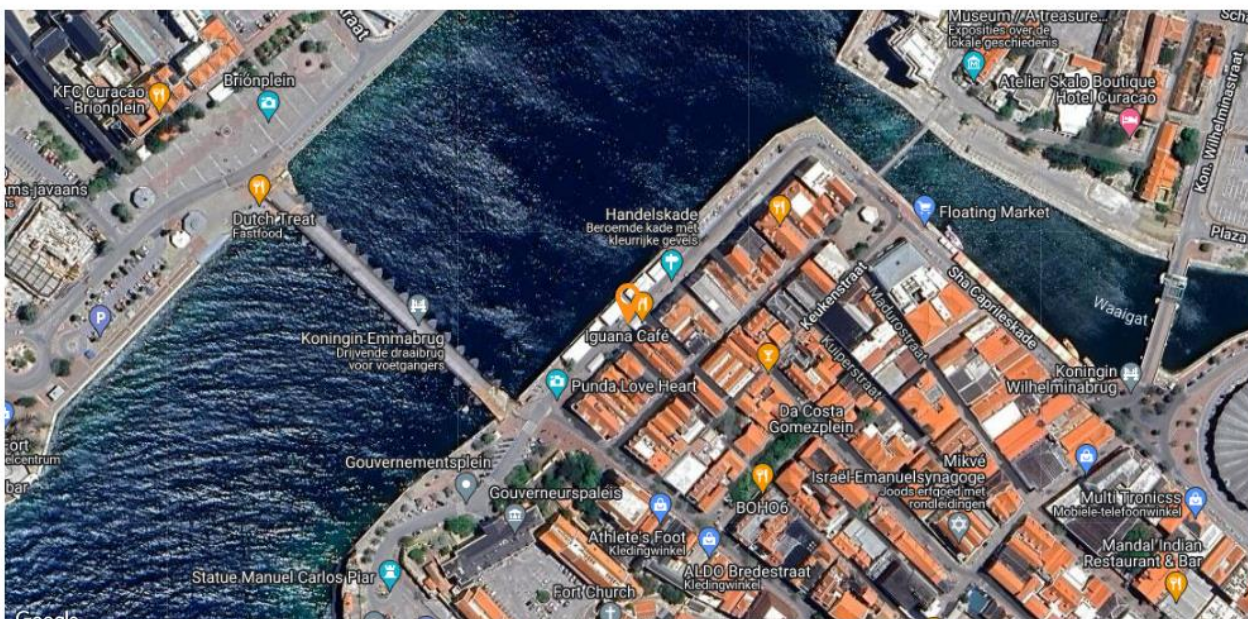
## Historisch deel van Willemstad, binnenstad en haven, Curaçao



De Nederlanders vestigden in 1634 een handelsnederzetting aan een mooie natuurlijke haven op het Caribische eiland Curaçao. Willemstad ontwikkelde zich in de daaropvolgende eeuwen gestaag. De moderne stad bestaat uit een aantal verschillende historische wijken waarvan de architectuur niet alleen de Europese stedenbouwkundige concepten weerspiegelt, maar ook stijlen uit Nederland en Spaanse en Portugese koloniale steden waarmee Willemstad samenwerkte. De stad onderscheidt zich door de diversiteit in vormgeving van de vier historische wijken (Punda, Otrobanda, Pietermaai en Scharloo), gescheiden door de open wateren van een natuurlijke haven.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

 Nederland





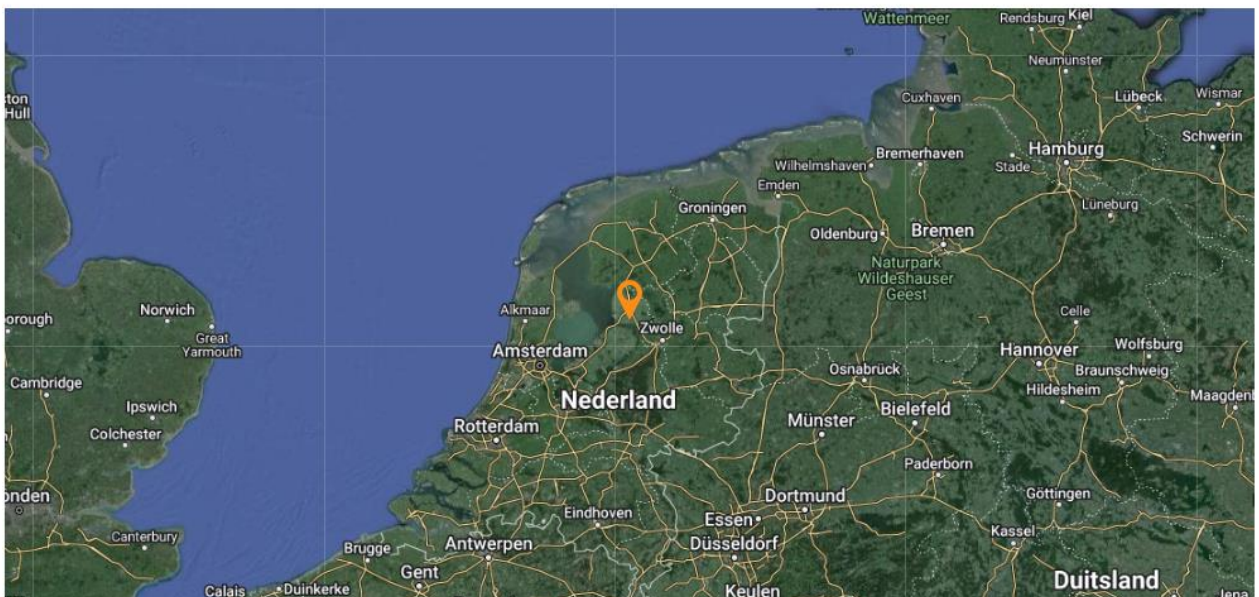
## Schokland en omgeving



Het schiereiland Schokland werd in de 15e eeuw een eiland. Door de dreigende overstrooming van de zee moesten de bewoners het eiland regelmatig verlaten, en het moest definitief worden geëvacueerd in 1859. Vanwege de inpoldering van de Zuiderzee (IJsselmeer) werd het vanaf 1940 weer een deel van het land dat herwonnen werd op de zee. Op Schokland vindt men sporen van menselijke bewoning die teruggaan tot de prehistorie. Het symboliseert de heldhaftige, eeuwenoude strijd van Nederland tegen het opdringende water. Schokland is met zijn omgeving een uitstekend voorbeeld van de prehistorische en historische bewoning van een typisch waterrijk natuurgebied.

[Meer informatie op de internationale site van Unesco](#)

Nederland





**Bijlage 2 Kaartjes voor 'Wie ben ik?'**

<b>EISE EISINGA PLANETARIUM</b>	<b>NEDER-GERMAANSE LIMES</b>
<b>KOLONIËN VAN WELDADIGHEID</b>	<b>HOLLANDSE WATERLINIES</b>
<b>VAN NELLEFABRIEK</b>	<b>AMSTERDAMSE GRACHTENGORDEL</b>
<b>WADDENZEE</b>	<b>RIETVELD SCHRÖDERHUIS</b>
<b>DROOGMAKERIJ DE BEEMSTER</b>	<b>IR. D.F. WOU DAGEMAAL</b>

---

<b>MOLENCOMPLEX KINDERDIJK-ELSHOUT</b>	<b>WILLEMSTAD</b>
<b>SCHOKLAND EN OMGEVING</b>	